

ב' חשון תשע"ו
15 אוקטובר 2015

לקט נתונים לקראת פתיחת שנת הלימודים האקדמית תשע"ו – 2015/2016

1. שנת הלימודים האקדמית תשע"ו צפויה להיפתח ב-63 המוסדות להשכלה גבוהה¹: אוניברסיטאות מחקר, האוניברסיטה הפתוחה, מכללות אקדמיות (מתוקצבות ושאינן מתוקצבות) ומכללות אקדמיות לחינוך.

2. כ-306,370 סטודנטים צפויים ללמוד השנה לקראת תואר אקדמי בכל המוסדות הנ"ל (כולל המסלולים האקדמיים באחריות אוניברסיטאית ובאוניברסיטה הפתוחה)².
להלן חלוקת הסטודנטים הצפויה לפי תארים בתשע"ו בהשוואה לנתוני תשע"ה³:

סה"כ	תשע"ה	תשע"ו (תחזית)	% שינוי
307,325	306,370	306,370	-0.3%
תואר ראשון	235,335	233,200	-0.9%
תואר שני	59,700	60,700	1.7%
תואר שלישי	10,880	10,970	0.9%
תעודה	1,410	1,500	6.0%

3. מספר הסטודנטים לתואר ראשון בכלל המערכת צפוי לעמוד על כ-233,200 על פי החלוקה הבאה:

סה"כ	תשע"ה	תשע"ו (תחזית)	% שינוי
235,335	233,200	233,200	-0.9%
אוניברסיטאות המחקר – סה"כ	70,785	68,120	-3.8%
מהם: קמפוסים ראשיים	64,735	64,000	-1.1%
מסלולים באחריות אוניברסיטאית	6,050	4,120	-32.0%
האוניברסיטה הפתוחה	43,645	42,800	-1.9%
מכללות אקדמיות – סה"כ	96,325	97,580	1.3%
מהם: מכללות מתוקצבות ע"י ות"ת	59,135	60,900	3.0%
מכללות חוץ תקציביות	37,190	36,680	-1.4%
מכללות אקדמיות לחינוך	24,580	24,700	0.5%

¹ מתוך 63 המוסדות יש שלושה המוסדרים ע"י מ"ג יו"ש: אריאל ושתי מכללות אקדמיות לחינוך: הרצוג ואורות ישראל. בשלב זה נתוניה של אריאל נכללים בנתוני המכללות האקדמיות וזאת על מנת לשמור על עקביות בנתוני הסטודנטים ולאפשר השוואה בין השנים המוצגות בלקט הנתונים.

² בשלב הנוכחי נתוני הלמ"ס המעודכנים ביותר הינם לשנת תשע"ה ונתוני תשע"ו הם בגדר תחזית בלבד שנעשתה ע"י מינהל ות"ת/מ"ג.

³ בנוסף ישנם בתשע"ה 88 סטודנטים לתואר שלישי באריאל באישור מ"ג יו"ש שאינם נספרים במסגרת זו.

מבין 190,400 הסטודנטים לתואר ראשון במוסדות להשכלה גבוהה (ללא האו"פ), צפויים ללמוד כ-66% מהם במכללות (כ-32% במכללות המתוקצבות וכ-19% במכללות החוץ תקציביות, כ-13% במכללות אקדמיות לחינוך וכ-2% במכללות באחריות אוניברסיטאית) וכ-34% בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות. בהתאם למדיניות מ"ג וות"ת בנושא, אנו עדים בשנים האחרונות לירידה מכוונת במספר הסטודנטים במסלולים האקדמיים בחסות אוניברסיטאית, ומעבר הדרגתי שלהם למסלולים עצמאיים.

4. שנת תשע"ו היא השנה השישית והאחרונה בתכנית הרב שנתית למערכת ההשכלה הגבוהה שנחתמה בין ות"ת למשרד האוצר. בין מטרותיה של התכנית נזכיר את קליטתו של סגל צעיר ומצטיין, תמרוץ איכות ההוראה, הגדלת המשאבים למחקר תחרותי והקמת מרכזי המצוינות. בנוסף, הוחלט כי ות"ת תפעל להגדלת הנגישות של מערכת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית ולמיעוטים על ידי גיבוש תכניות מפורטות להתמודדות עם החסמים הייחודיים לכל אחת מהאוכלוסיות בכניסתן למערכת⁴. בשנים האחרונות הואט מאוד קצב הגידול במספר הסטודנטים ל-1.5% בלבד בשנה, ומספרם של הלומדים בכלל המערכת גדל מ-245,720 בתשע"א ל-260,580 בתשע"ה. בקרב הלומדים לתואר ראשון נרשם גידול שנתי קטן עוד יותר של 1.1% מ-183,000 בתשע"א ל-191,700 בתשע"ה. לשם השוואה, במהלך שנות התשעים גדל מספר הסטודנטים הכולל בקצב של 8.1% בשנה וב-8.7% בקרב הלומדים לתואר ראשון. מגמה זו צפויה להתחזק ולכן מערכת ההשכלה הגבוהה עוברת ממצב של גידול למצב של חיזוק וביסוס המוסדות הקיימים. לפיכך, אתגרי המערכת הינם חיזוק המוסדות הקיימים, העצמתם ופיתוחם האקדמי; מתן מענה לביקושים ולהיצע; הגברת שיתופי פעולה בין המוסדות הקיימים בארץ ובעולם; קידום איכות ההוראה והמשך דגש על מצוינות מחקרית. ברוח זו, באחרונה החלה המל"ג ביוזמה לרפורמה בתהליכי האקרדיטציה של מוסדות להשכלה גבוהה. לראשונה, מוסדות להשכלה גבוהה בישראל יקבלו אוטונומיה לאקרדיטציה עצמית (Modular Self-Accreditation). הרפורמה תאפשר אוטונומיה בפתיחת תכניות לימודים למוסדות מוכרים להשכלה גבוהה בהתאם לעוצמתם האקדמית. בשנה"ל תשע"ו יושלם תהליך בחינת הרפורמה כאשר המטרה היא ליישמו החל משנה"ל תשע"ז ואילך.

5. בשנת תשע"ה למדו במוסדות להשכלה גבוהה 260,580 סטודנטים⁵. 191,690 סטודנטים למדו לתואר ראשון, 56,600 למדו לתואר שני, 10,880 למדו לתואר שלישי ו-1,410 למדו לימודי תעודה. לראשונה בתולדות מערכת ההשכלה הגבוהה, נרשמה בתשע"ה ירידה של כ-1,000 סטודנטים במספר הלומדים לתואר ראשון בכלל המערכת מ-192,700 בתשע"ד ל-191,700 בתשע"ה. מקורה של ירידה זו היא בירידה שנרשמה לראשונה במספר הלומדים במכללות שאינן מתוקצבות ע"י ות"ת מ-38,600 סטודנטים בתשע"ד ל-37,200 בתשע"ה והמשך הירידה במספר הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ל-64,730 בתשע"ה לעומת 65,460 בתשע"ד. בניגוד למגמות אלה, מספרם של הלומדים לתואר ראשון במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת המשיך במגמת העלייה, אם כי בקצב מתון יותר מ-57,680 סטודנטים בתשע"ד ל-59,100 בתשע"ה. גידול מועט נרשם אף במספרם של הלומדים במכללות האקדמיות לחינוך מ-23,800 בתשע"ד ל-24,580 בתשע"ה.

⁴ ראה סעיפים 27 ו-28 המרחיבים נושאים אלו.

⁵ נתונים אלה אינם כוללים את הלומדים באוניברסיטה הפתוחה ואת הלומדים בשלוחות של האוניברסיטאות הזרות הפועלות בארץ.

6. הביקוש הער ללימודי תואר ראשון והפנייתו אל המכללות האקדמיות הביאו לשינויים מרחיקי לכת במבנה המערכת ולהנחת התשתית למערכת ההשכלה הגבוהה הנוכחית. מתחילת שנות התשעים גדל מספר הלומדים לתואר ראשון ביותר מפי 3 ומספרם הגיע לשיא של 192,710 בתשע"ד. בתשע"ה לראשונה מספר הסטודנטים לתואר ראשון ירד ועמד על 191,690. הגידול במספרי הסטודנטים הביא לעלייה הדרגתית ועקבית בחלקם של הסטודנטים שלמדו לתואר ראשון במכללות האקדמיות הן המתוקצבות והן החוץ תקציביות, ובתשס"ט חצה לראשונה חלקם של הסטודנטים שלמדו במכללות האקדמיות (כולל המסלולים באחריות אוניברסיטאית) את ה-50%. במקביל ממשיך לרדת חלקם של הלומדים בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות, עד שבתשע"ה הגיע ל-33.8%. תהליך הדרגתי זה מתואר בלוח מס' 1.

לוח מס' 1: סטודנטים לתואר ראשון לפי סוג מוסד, תש"ן-תשע"ה

מכללות מסלולים אוניברסיטאית	מכללות מסלולים אוניברסיטאית	מכללות מסלולים אוניברסיטאית	מכללות מסלולים אוניברסיטאית	מכללות מסלולים אוניברסיטאית	מכללות מסלולים אוניברסיטאית	מכללות מסלולים אוניברסיטאית	מכללות מסלולים אוניברסיטאית
תש"ן	תשנ"ה	תשס"ה	תשס"ז	תשס"ח	תשס"ט	תשע"א	תשע"ב
55,250	86,320	126,800	155,900	178,400	183,160	188,255	190,810
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
85.0	72.8	52.7	44.8	37.2	36.3	35.2	34.7
-	4.5	5.7	5.5	4.8	4.6	4.4	4.1
3.4	5.0	13.8	21.6	28.2	28.4	28.6	29.2
3.0	5.9	12.5	13.7	18.5	19.3	20.1	20.3
8.6	11.7	15.2	14.4	11.3	11.4	11.7	11.7
191,690	192,710	192,710	192,710	192,710	192,710	192,710	192,710
33.8	33.8	33.8	33.8	33.8	33.8	33.8	33.8

7. בשנים האחרונות אנו עדים למיצוי שכבת הגיל הפונה ללימודי תואר ראשון. מגמה זו נובעת ממספר גורמים: ההתייצבות בשיעורי הזכאות לבגרות, ההתייצבות בשיעור הזכאים העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטאות וכן ההאטה בקצב הגידול של קבוצת הגיל הרלוונטית לכניסה למערכת ההשכלה הגבוהה. בעשור תש"ן-תש"ס גדלה קבוצת הגיל הממוצעת של בני 20-24 בשיעור ממוצע של כ-3.5%, אולם במהלך שנות האלפיים הואט משמעותית והגיע ל-0.9% בשנים תש"ס-תשע"ד. הגורמים הללו יחד משפיעים על ההאטה הכללית בקצב הגידול של המערכת, והערכתנו היא כי מגמות אלו צפויות להימשך אף בשנים הקרובות.

8. ההאטה הכללית של מספר הסטודנטים במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל בשנים האחרונות, המושפעת בין היתר מהתייצבות בגודל השנתון הרלוונטי נותנת את אותותיה גם במספר המוסדות להשכלה גבוהה בארץ. הצורך במיקוד מערכת ההשכלה הגבוהה בשנים האחרונות הביא לצמצום טבעי במספר מוסדות הלימוד, ובשנה האחרונה נסגרו שלושה מוסדות חוץ תקציביים⁶, והלומדים בהם שולבו במוסדות להשכלה גבוהה הקיימים. בד בבד ועל מנת לייעל את המערכת ולקדם את האיכות

⁶ מכון לנדר, המוסד האקדמי נצרת והמכללה האקדמית להנדסה וטכנולוגיה אורט הרמלין.

האקדמית שלה, מתבצעים כיום שני מהלכים יזומים השזורים זה בזה: תהליך המעבר של מכללות אקדמיות לחינוך מאחריות משרד החינוך לאחריות ות"ת⁷, תוך צמצום מספרן, באמצעות מיזוגים וחיבורים ביניהן ועם מוסדות אחרים.

9. בשנת תשע"ה למדו באוניברסיטאות 121,165 סטודנטים לעומת 123,650 בתשע"ד. מספרם של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות היה במגמת עלייה מתמדת מאז קום המדינה. מתשס"ד ברציפות ירד מספר הסטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות ומספרם הגיע ל-70,785 סטודנטים בתשע"ה לעומת שיא של 78,715 סטודנטים לפני עשר שנים. עיקר הירידה התרכזה בקרב הלומדים בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות, מ-70,205 בתשס"ד ל-64,735 בתשע"ה. גם מספר הלומדים במכללות באחריות אקדמית של אוניברסיטת בר אילן ואוניברסיטת בן-גוריון נגב ירד בתשע"ה ל-6,050 לעומת 7,190 בתשע"ד, וזאת כחלק ממדיניותן של ות"ת ומל"ג להפוך את המכללות הללו למוסדות אקדמיים עצמאיים. גם מספר הסטודנטים לתואר שני באוניברסיטאות ירד בכ-800 בהשוואה לתשע"ד והגיע ל-38,090 בתשע"ה; עיקר הירידה התרחשה באוניברסיטאות ת"א, בר אילן, העברית והטכניון. בתואר השלישי חלה עלייה קלה ומספר הסטודנטים לתואר זה הגיע ל-10,880 בתשע"ה.

10. להבדיל ממגמת הירידה שאפיינה את מספר הסטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות מאמצע שנות האלפיים ועד היום, גדל בקצב מהיר מספר הסטודנטים לתואר ראשון במכללות האקדמיות בשנים תשס"ד-תש"ע ב-8.5% בממוצע לשנה, מ-51,000 סטודנטים בתשס"ד ל-83,370 בתש"ע. מתחילת העשור הנוכחי החלה האטה משמעותית בקצב הגידול גם במכללות האקדמיות, ומספר הלומדים בהן לקראת תואר ראשון גדל במעט בהשוואה לתשע"ד והגיע ל-96,330 בתשע"ה. במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת למדו בתשע"ה 59,140 סטודנטים לקראת תואר ראשון, גידול של 2.5% יחסית לתשע"ד. עיקר ההאטה בקצב הגידול של הסטודנטים לתואר ראשון במכללות האקדמיות בשנתיים האחרונות נובע הן מהירידה במספר הסטודנטים הלומדים ב-13 המכללות החוץ תקציביות והן בסגירת שלוש מכללות חוץ תקציביות (לנדר, אורט הרמלין ונצרת); בשנה האחרונה ירד מספר הסטודנטים לתואר ראשון במכללות החוץ תקציביות ל-37,190, ירידה של 3.6% בהשוואה לתשע"ד, לעומת השנים האחרונות, שבהן גדלו מספר הלומדים במוסדות אלו בכ-7% בממוצע לשנה. מספרם של הלומדים לתואר שני במכללות האקדמיות עדיין נמוך יחסית לזה שבאוניברסיטאות אולם מספרם של אלו נמצא רוב השנים במגמת עלייה. בתשע"ה הגיע מספרם ל-12,430, גידול של כ-11% בהשוואה לתשע"ד.

בניגוד להאטה במספר הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות, במכללות האקדמיות לחינוך, עלה מספר הסטודנטים לתואר ראשון והגיע ל-24,580 בתשע"ה, גידול של 3.2% בהשוואה לתשע"ד. עלייה משמעותית⁸ עוד יותר אפשר לראות בשנים האחרונות במספר הלומדים לתואר שני במכללות אלו – בתשע"ה גדל מספרם בכ-30% והגיע ל-6,080. בתשע"ה למדו באוניברסיטה הפתוחה 43,645 סטודנטים בקורסים לקראת תואר ראשון, ירידה של כ-370 סטודנטים בהשוואה לתשע"ד. מספר הלומדים לתואר שני באוניברסיטה הפתוחה גם כן ירד ב-270 סטודנטים בהשוואה לתשע"ד (שיעור שינוי של -8%) והגיע ל-3,100 בתשע"ה.

⁷ ראה סעיף 29.

⁸ עליה זו נובעת בחלקה משינויים במתודולוגיה של חישוב מספרי הסטודנטים.

11. **אנו צופים כי בהמשך למגמה בשנה שחלפה, מספרם של הלומדים לתואר ראשון באוניברסיטאות ובמכללות (ללא האו"פ) בתשע"ו צפוי לרדת ב-0.7% יחסית לתשע"ה.**

עפ"י הערכותינו, מספרם של הלומדים לקראת תואר ראשון באוניברסיטאות ירד לכ-68,120 סטודנטים, ירידה של 3.8% יחסית לשנה שעברה.

אנו צופים כי במכללות האקדמיות יעלה מספר הלומדים הכולל לתואר ראשון בכ-1,300 סטודנטים – גידול של 1.3%, בהשוואה לתשע"ה. הגידול יירשם ב-21 המכללות האקדמיות המתוקצבות ע"י ות"ת, שבהן אנו צופים כי ילמדו בתשע"ו כ-60,900 סטודנטים לקראת תואר ראשון, גידול של כ-3.0% בהשוואה לתשע"ה.

ב-13 המכללות החוץ תקציביות צפוי לרדת מספר הסטודנטים לתואר ראשון בתשע"ו בכ-1.4% לכ-36,680.

במכללות האקדמיות לחינוך ילמדו בתשע"ו, עפ"י הערכות שהתקבלו ממשרד החינוך, כ-24,700 סטודנטים לקראת התואר "בוגר בהוראה", גידול של כ-0.5% יחסית לתשע"ה.

עפ"י הערכותינו, כ-42,800 סטודנטים ילמדו לקראת תואר ראשון באוניברסיטה הפתוחה, ירידה של 2% לעומת תשע"ה.

12. **מספרם של הלומדים לתואר שני בכלל מערכת ההשכלה הגבוהה צפוי לעמוד בתשע"ו על 60,700 סטודנטים, גידול של 1.7% יחסית לתשע"ה. מרבית הסטודנטים לתואר שני לומדים במסלול שאינו מחקרי.**

אנו צופים כי בתשע"ו מספר הסטודנטים לתואר שני באוניברסיטאות יעלה במעט לכ-38,270. במכללות האקדמיות ילמדו השנה כ-13,170 סטודנטים לתואר שני, עליה של כ-740 סטודנטים המהווה גידול של כ-6% יחסית לתשע"ה.

8,600 סטודנטים המהווים כ-65% מהלומדים לקראת תואר שני במכללות האקדמיות ילמדו במכללות חוץ תקציביות ויתרכזו בלימודי מינהל עסקים אשר מתקיימים עדיין ברובם במכללות החוץ תקציביות. כ-4,570 סטודנטים ילמדו לקראת תואר שני במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת, בתחומי האומנות, המוסיקה, מדעי החברה, מנהל עסקים, מקצועות עזר רפואיים, מדעי המחשב והנדסה, עלייה של כ-13% בהשוואה לתשע"ה.

מספר הסטודנטים לתואר שני במכללות האקדמיות לחינוך יגדל בכ-180 ויגיע לכ-6,260 סטודנטים. באוניברסיטה הפתוחה ילמדו כ-3,000 סטודנטים לקראת תואר שני.

13. **במספרם של הסטודנטים לתואר שלישי באוניברסיטאות גם כן נרשמת בשנים האחרונות האטה. בתחילת שנות התשעים למדו באוניברסיטאות כ-3,900 סטודנטים לתואר שלישי ומספרם עלה בקצב מהיר מאוד עד ל-10,300 בתשס"ח. בשש השנים האחרונות הואט מאוד קצב הגידול במספרם של אלה ובתשע"ה למדו 10,880 סטודנטים לקראת תואר שלישי לעומת 10,720 בתשע"ד.**

אנו מעריכים כי בתשע"ו מספר הדוקטורנטים יעלה מעט ויעמוד על כ-10,970 סטודנטים, גידול של 0.9% בהשוואה לתשע"ה.

התפלגותם של הלומדים לקראת תואר שלישי משתנה בהדרגתיות במהלך השנים בין אוניברסיטאות המחקר. בשנות השבעים והשמונים מרבית הלומדים לקראת תואר שלישי למדו בארבעה מוסדות:

⁹ בנוסף לנתונים אלו לומדים גם 88 סטודנטים לימודי תואר שלישי באריאל באישור מלי"ג יו"ש.

האוניברסיטה העברית בירושלים, הטכניון, אוניברסיטת תל אביב ומכון ויצמן למדע. במהלך שנות התשעים ושנות האלפיים ירד בהדרגה חלקם של הלומדים במוסדות הנ"ל במקביל לעלייה בשיעור הלומדים באוניברסיטת בר-אילן, אוניברסיטת חיפה ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

14. כ-57,350 סטודנטים צפויים להתחיל השנה את **לימודי שנה א' של התואר הראשון** באחד המוסדות להשכלה גבוהה, ירידה של 0.7% יחסית לתשע"ה. עפ"י הערכתנו מספר הסטודנטים החדשים באוניברסיטאות ינוע סביב 19,200, ירידה של כ-2,000 סטודנטים לעומת תשע"ה. במכללות האקדמיות צפויים להתחיל ללמוד בתשע"ו כ-31,350 סטודנטים חדשים, מהם 18,700 במכללות המתוקצבות ו-12,650 במכללות החוץ תקציביות. לשם השוואה, בתשע"ה התחילו ללמוד כ-30,000 סטודנטים, גידול של 4.5% בלבד, מהם כ-17,600 במכללות המתוקצבות ו-12,400 במכללות החוץ תקציביות. מספר הסטודנטים החדשים במכללות האקדמיות לחינוך ינוע סביב 6,800, לעומת 6,600 בתשע"ה.

15. אחד המדדים המקובלים לבחינת הנגישות להשכלה גבוהה הוא **שיעור הסטודנטים החדשים המתחילים ללמוד במוסד להשכלה גבוהה מתוך שנתון ממוצע של בני 20-24**, שהיא קבוצת הגיל בה מתחילים מרבית הסטודנטים ללמוד. מדד זה נע בראשית שנות ה-90 סביב ה-23% ועלה באופן די עקבי בשנים שלאחר מכן, כחלק ממדיניות של הוועדה לתכנון ולתקצוב והמועצה להשכלה גבוהה בהרחבת הנגישות להשכלה גבוהה עד ל-49.7% בתשע"ג. בשנת תשע"ד ירד המדד כתוצאה מירידה במספר הסטודנטים החדשים במכללות האקדמיות ובתשע"ה נשאר יציב על 47.5%.

16. מספרם של **המועמדים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות** עלה באופן די רציף עד אמצע שנות האלפיים שבהן הגיע מספרם לשיא של כ-39,400. מאז החלה מגמת ירידה שנמשכת גם בשנתיים האחרונות שבהן ניתן לראות ירידה משמעותית של כ-2,000 מועמדים בכל שנה, בתשע"ד מספרם עמד על 27,685. בדומה למגמה בסדרת המועמדים, גם מספר המועמדים שהתקבלו ולמדו עלה באופן די רציף עד אמצע שנות האלפיים, ובשנתיים האחרונות ירד בכ-1,000 מועמדים בכל שנה עד ל-19,510 בתשע"ד. חלקם של המועמדים שהתקבלו ולמדו באוניברסיטאות נע סביב 61% בשנות התשעים והאלפיים, ועלה מתחילת העשור הנוכחי עד ל-70% בתשע"ד.

בתשס"ח התקבלו לראשונה נתוני **מועמדים לתואר ראשון גם למכללות האקדמיות**, ומספרם עלה מכ-38,280 בשנה זו לכ-39,265 בתשע"ד¹⁰. חלקם של המועמדים שהתקבלו ולומדים עמד על כ-68% בדומה לחלקם בתש"ע. תחומי הלימוד המבוקשים ביותר המוצעים במכללות האקדמיות הם משפטים, מנהל עסקים, מדעי החברה ומקצועות מתחום ההנדסה. שני התחומים הראשונים נלמדים ברובם הגדול במכללות החוץ תקציביות, ומרבית המקצועות במדעי החברה וההנדסה נלמדים במכללות המתוקצבות.

התפלגות המועמדים לפי תחומי לימוד שונה כמובן בין המכללות לבין האוניברסיטאות. לדוגמא, אם חלקם של המועמדים שפנו ללימודי עסקים ומדעי הניהול ולמשפטים באוניברסיטאות עמד על כ-5% בכל אחד מהתחומים, הרי שבמכללות האקדמיות עמד חלקם של אלו על 18% ו-13% בהתאמה.

¹⁰ קיימת חפיפה בין שתי האוכלוסיות וישנם מועמדים שהגישו מועמדותם ללימודים הן לאוניברסיטאות והן למכללות ולכן אין לסכם את מספר המועמדים בשתי האוכלוסיות. לשם הערכה, בתשע"ד היו כ-3,905 מועמדים שהגישו את מועמדותם גם לאוניברסיטאות וגם למכללות האקדמיות.

17. הנתונים לגבי תחומי הלימוד שהיו מבוקשים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות בתשע"ד נותנים ביטוי מסוים למקצועות המבוקשים בשוק העבודה¹¹. מדד המשקף את עודף הביקוש בתחום מסוים הוא היחס שבין מספר המועמדים למספר המתחילים ללמוד את אותו התחום. בסעיף זה נפרט את תחומי הלימוד המבוקשים ביותר שנלמדו באוניברסיטאות בתשע"ד על פי מדדים אלו. הנתונים מוצגים בלוח מס' 2.

לוח 2: מועמדים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות ויחס מועמדים למתקבל ולומד, תשע"ד (לפי מקצועות לימוד נבחרים בעדיפות ראשונה)

יחס מועמדים למתקבל ולומד	התקבלו לעדיפות ראשונה	מועמדים	
			מקצוע בעדיפות ראשונה
1.6	17,405	27,685	סה"כ
3.5	350	1,215	רפואה כללית
2.3	180	420	ארכיטקטורה ובינוי ערים
2.1	55	120	מנהל עסקים
1.8	1,405	2,550	מקצועות עזר רפואיים
1.7	750	1,280	משפטים
1.6	1,020	1,675	הנדסת חשמל ואלקטרוניקה
1.6	990	1,615	מדעי המחשב
1.5	480	730	עבודה סוציאלית
1.5	705	1,030	כלכלה
1.4	300	410	חשבונאות
1.4	680	975	פסיכולוגיה
1.3	1,480	1,950	מדעי הרוח הכלליים

יחס המועמדים ללומד לכל המקצועות באוניברסיטאות עמד על 1.6 בתשע"ד לעומת כ-2.0 במהלך שנות האלפיים. יחסים גבוהים ממנו ניתן לראות, לדוגמא, בארכיטקטורה ובינוי ערים (2.3), רפואה כללית (3.5), ומקצועות עזר רפואיים (1.8)¹².

מספרם של המועמדים בתחומי ביולוגיה באוניברסיטאות נע סביב ה-1,600 בשנים האחרונות. יחס המועמדים ללומד דומה לממוצע של שאר המקצועות ועמד על 1.6. מספרם של המועמדים בתחומי הפיזיקה עלה מתחילת שנות האלפיים והגיע לשיא של 1,130 מועמדים בתשע"ד, ואחריו החלה ירידה שהביאה את מספר המועמדים ל-750 בתשע"ד. רובם הגדול של המועמדים בתחומי הביולוגיה והפיזיקה עדיין נלמדים ברובם באוניברסיטאות (70%).

מספר המועמדים ללימודי רפואה כללית עמד על 1,215 בתש"ס ועלה עד תשס"ט ל-2,100. מתחילת העשור הנוכחי החלה ירידה ומספרם עמד על 1,215 בתשע"ד. יחס המועמדים למתקבל ולומד ירד בשנים האחרונות ל-3.5 בתשע"ד.

¹¹ בשלב זה של השנה הנתונים המעודכנים ביותר בנוגע למועמדים, הקיימים ברשותנו והנאספים ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הם לתשע"ד. נתוני תשע"ה יועברו לוות"ת בימים הקרובים לאחר השלמת תהליך קליטתם וטיובם ע"י הלמ"ס.
¹² בקרב המועמדים למקצועות עזר רפואיים נמנים הסטודנטים שפונים למקצועות כמו רוקחות – יחס 2.1, סיעוד – יחס 1.9, ריפוי בעיסוק והפרעות בתקשורת – יחס 1.8 ועוד.

יחס נמוך במיוחד של 1.3 מצביע על הביקוש הנמוך המאפיין את הפונים למדעי הרוח הכלליים. הביקוש הנמוך ניכר גם במגמת הירידה במספר המועמדים בשפות וספרויות וכן באמנויות. מספרם של המועמדים ללימודי משפטים ומנהל עסקים באוניברסיטאות הלך ופחת לאורך שנות האלפיים, כפועל יוצא מהפניית מרבית הביקוש ללימודים אלו אל המכללות האקדמיות, בעיקר למכללות החוץ תקציביות. מספרם של המועמדים ללימודי משפטים עמד בתחילת שנות האלפיים על כ-2,000 וירד בהדרגה ל-1,280 בתשע"ד, ובלימודי מנהל עסקים מספר המועמדים היה כ-500 לפני כעשור ופחת לכ-120 בתשע"ד.

18. מאז המחצית השנייה של שנות התשעים אנו עדים לשינויים שהתרחשו בנטייתם ובהתייחסותם של הסטודנטים לתואר ראשון ללימודי מדעי הטבע והטכנולוגיה לעומת מדעי הרוח והחברה. התופעה באה לידי ביטוי מסוים בלוח מס' 3 המתאר את השינויים בהתפלגות הסטודנטים לתואר ראשון על פני התחומים השונים.

בתשנ"ז למדו כ-24% מהסטודנטים לתואר ראשון את אחד ממקצועות המתמטיקה, מדעי המחשב, מדעי הטבע או ההנדסה. חלקם של אלו עלה בהתמדה עד לשנת תשס"ב, בה עבר את ה-30%, ירד במעט בשנים שלאחר מכן ובשנים האחרונות התייצב על כ-28%, בתשע"ה עלה ל-29%. התנודות המאפיינות את ענף ההיי-טק באות לידי ביטוי בנתוני הסטודנטים הרב-שנתיים. בתשס"ב הגיע חלקם של מי שלמדו את מקצועות המתמטיקה ומדעי המחשב ל-8.3% מהלומדים לתואר ראשון. בשנים שלאחר מכן נרשמה ירידה בחלקם של הסטודנטים בתחומים אלו עד תשס"ז, שבה הגיע לכ-4.7%. מאז עלה חלקם בהדרגה, ובתשע"ה הגיע ל-6.5% מהלומדים לתואר ראשון. חלקם של הלומדים לימודי הנדסה יציב פחות או יותר בשנים האחרונות ונאמד בכ-18% מכלל הלומדים לתואר ראשון. חלקם של הלומדים לימודי מנהל עסקים עלה מ-6.7% בתשנ"ז (שהיוו 6,780 סטודנטים) ל-12% בתשע"ב (22,650 סטודנטים), כשרב הגידול נרשם במכללות החוץ תקציביות. בשנתיים האחרונות ירד במעט והגיע ל-10.9% בתשע"ה. מספרם של הלומדים לימודי משפטים עלה מכ-6,000 סטודנטים בתשנ"ז לכ-16,000 בתשע"ה, כ-80% מהם לומדים במכללות חוץ תקציביות לעומת 38% מהם שלמדו במוסדות אלו בראשית התקופה. חלקם של הלומדים משפטים מבין הלומדים לתואר ראשון עלה מ-6.0% בתשנ"ז ל-9.4% בתשס"ח. מאז ירד במתינות והגיע ל-8.3% בתשע"ה. במקביל לשינויים אלה, ירד באופן משמעותי חלקם של מי שפנו ללימודי מדעי הרוח מ-18.5% בתשנ"ז לפחות מ-7% בתשע"ה.

לוח מס' 3: סטודנטים לתואר ראשון במערכת ההשכלה הגבוהה לפי תחום לימודים,

תשנ"ז, תשס"ב, תשס"ז, תשע"ה

תשע"ה	תשס"ז	תשס"ב	תשנ"ז	
191,690	163,300	137,640	101,230	סה"כ – מס' מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ – אחוזים
6.9	9.5	11.7	18.5	מדעי הרוח
15.5	14.4	16.5	16.1	חינוך והכשרה להוראה
2.9	2.8	2.3	-	מקצועות האמנות והעיצוב
19.6	21.9	19.4	23.5	מדעי החברה
10.9	8.8	6.0	6.7	עסקים ומדעי הניהול
8.3	9.4	7.5	6.0	משפטים
1.0	0.9	0.9	1.1	רפואה
6.0	4.7	4.1	3.6	מקצועות עזר רפואיים
6.5	4.7	8.3	7.5	מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
1.3	1.8	1.8	1.6	המדעים הפיסיקליים
2.6	3.2	3.1	2.2	המדעים הביולוגיים
0.6	0.5	0.5	0.6	חקלאות
18.0	17.5	17.9	12.5	הנדסה ואדריכלות

19. השינויים המהירים והקיצוניים שהתרחשו בענף ההיי-טק נתנו את ביטויים גם באחוז הסטודנטים בשנה א' שלמדו מקצוע מתחומי מדעי הטבע והטכנולוגיה מתוך שנתון ממוצע של בני 20-24. בשנה האחרונה נאמד חלקם של אלה בכ-13.0% מן השנתון הממוצע, בדומה לשנים בהן היה ביקוש ער מצד התעשייה לכח אדם אקדמי מתחומים אלה, בעיקר לאנשי מדעי המחשב והנדסת אלקטרוניקה. לשם השוואה, עד אמצע שנות ה-90 התייצב שיעור זה על כ-6.5% בלבד מתוך שנתון ממוצע.

20. הביקוש של הסטודנטים ללימודים בתחום הביוטכנולוגיה מושפעים אף הם מהתפתחויות התעשייה בתחום. בתשע"ה מספרם של הסטודנטים בשנה א' שפנו לתחום זה עמד על 2,710. בשנים האחרונות נרשמת עלייה איטית במספר הפונים לתחום זה, ככל הנראה כעדות לציפייתם של הסטודנטים לכניסתה של ישראל לעידן הביוטכנולוגי.

21. אחד ההישגים המרשימים של מערכת ההשכלה הגבוהה בעשורים האחרונים הוא בהרחבת הנגישות להשכלה גבוהה בקרב האוכלוסייה המתגוררת בפריפריה ובקרב קבוצות אוכלוסייה חלשות. בתשע"ה כ-24% מהסטודנטים לתואר ראשון למדו במוסדות הלימוד הקיימים במחוזות הצפון והדרום (9.7% במחוז הצפון ו-14.3% במחוז הדרום), לעומת 9% שלמדו במחוז הדרום בלבד בשנת תש"ן. שינוי משמעותי זה במפת ההשכלה הגבוהה של ישראל, שהתרחש בשני העשורים האחרונים, לא היה מתאפשר אלמלא הפניית המשאבים התקציביים שנדרשו לכך אל שני מחוזות הפריפריה. למרות ההאטה הקיימת במערכת ההשכלה הגבוהה בשנים האחרונות, מספר הלומדים במחוז הצפון גדל כמעט פי שלושה בהשוואה לתחילת העשור הקודם, בעיקר כפועל יוצא מהרחבת התוכניות הקיימות במכללות האקדמיות בצפון ופתיחת תכניות לימודים חדשות.

בחלקם של המוסדות הממוקמים במחוז ירושלים נמשכת הירידה העקבית ובשנים האחרונות כ-14% מהסטודנטים לתואר ראשון לומדים במוסדות להשכלה גבוהה הממוקמים במחוז ירושלים לעומת כ-23% מהם בתחילת שנות ה-90.

לוח 4: סטודנטים לתואר ראשון לפי מחוז המוסד, תש"ן, תש"ס, תשע"ה

תשע"ה	תש"ס	תש"ן	
191,690	126,900	55,250	סה"כ - מס' מוחלטים
100.0	100.0	100.0	סה"כ - אחוזים
13.7	15.5	22.7	ירושלים
9.7	5.3	..	צפון
13.8	17.9	21.7	חיפה
17.5	15.9	4.1	מרכז
31.0	31.5	42.8	תל-אביב
14.3	13.9	8.7	דרום

22. מספר המועמדים ללימודי תואר שני באוניברסיטאות היה במגמת עלייה עד תחילת העשור הנוכחי, והגיע מ-18,000 בתשס"ה לכ-22,670 בתשע"ה. בשנים האחרונות מספר המועמדים החל לרדת ובתשע"ד עמד על 22,165. בתשע"ד, בדומה לשנים האחרונות, 78% מבין המועמדים התקבלו ללימודים וכ-64% מימשו את קבלתם והחלו ללמוד. חלקם של הנדחים עמד על כ-22%. יחס המועמדים למתקבל ולומד עמד בשנים האחרונות על 1.6.

בניגוד למגמת הירידה בביקוש ללימודי תואר ראשון במדעי הרוח ובחינוך והכשרה להוראה בשנים האחרונות, עלה במעט מספר המועמדים ללימודי תואר שני בתחומים אלו. בנוסף, ירד יחס המועמדים למתקבל ולומד בחינוך והכשרה להוראה מ-2.5 בתשס"ה ל-2.0 בתשע"ד, כנראה בשל הצורך בהגדלת מספר הלומדים בתחום זה באוניברסיטאות. עלייה במספר המועמדים לתואר שני באוניברסיטאות ניכרת גם בתחומים: מדעי החברה, עסקים ומדעי הניהול והנדסה ואדריכלות. היחס בין המועמדים למתקבל וללומד נשאר דומים למדי בתחומים אלו. מספר המועמדים במקצועות העזר רפואיים יותר משהכפיל את עצמו בשנים האחרונות, בעקבות פתיחתן של תכניות חדשות כגון: טיפול בעזרת אומנויות, לימודי זקנה ורפואת חירום.

23. כאמור אחד התחומים המבוקשים בלימודי תואר שני הוא **מנהל עסקים**. בתשע"ה למדו כ-11,140 סטודנטים לימודי תואר שני במנהל עסקים שהיוו כחמישית מכלל הסטודנטים לתואר שני במערכת. בתחילת שנות ה-90 למדו כ-2,500 סטודנטים לימודי מנהל עסקים, כולם באוניברסיטאות. מספרם של אלו עלה בקצב מהיר מאוד עד סוף שנות ה-90 ועל כן חלק גדול מהביקוש ללימודי תואר שני במנהל עסקים הופנה בעיקר אל המכללות החוץ תקציביות כך שבתשע"ה למדו באוניברסיטאות כ-5,700 סטודנטים לקראת תואר זה ובמכללות האקדמיות נע מספרם סביב 5,440. התפלגות מפורטת של הלומדים לתואר שני לפי סוג מוסד ותחום לימודים מופיעה בלוח 6.

לוח 6: סטודנטים לתואר שני לפי סוג מוסד ותחום, תשע"ה

מכללות מקדמיות לחינוך	מכללות חוץ תקציביות	מכללות מתוקצבות	אוניברסיטאות	סה"כ	
6,080	8,400	4,030	38,090	56,600	סה"כ – מס' מוחלטים
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ - אחוזים
-	6.5	4.4	14.2	10.8	מדעי הרוח
100.0	15.8	6.7	9.0	19.6	חינוך והכשרה להוראה
-	-	12.0	-	0.9	מקצועות האמנות והעיצוב
-	16.5	16.9	19.8	17.0	מדעי החברה
-	52.1	26.4	15.0	19.7	עסקים ומדעי הניהול
-	4.9	-	5.4	4.4	משפטים
-	-	-	7.7	5.2	רפואה
-	2.1	5.0	8.1	6.1	מקצועות עזר רפואיים
-	2.1	2.9	3.7	3.0	מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
-	-	-	2.2	1.5	המדעים הפיסיקליים
-	-	2.3	5.2	3.7	המדעים הביולוגיים
-	-	-	1.4	1.0	חקלאות
-	-	23.5	8.3	7.2	הנדסה ואדריכלות

24. מספר המשרות של חברי הסגל האקדמי הבכיר באוניברסיטאות בתקציב הרגיל עומד על כ- 4,900 משרות בתשע"ה (כולל סגל בשבתון). סה"כ בשנים תשע"א-תשע"ד¹³, כפועל יוצא של התכנית הרב שנתית, נקלטו באוניברסיטאות (ללא אוניברסיטת אריאל והאוניברסיטה הפתוחה) כ-919 משרות סגל אקדמי בכיר.

סה"כ משרות ושווה ערך משרות הסגל האקדמי הזוטר, מורים מן החוץ ועמיתי הוראה עומד על 3,806 משרות.

מספר המשרות של הסגל האקדמי הבכיר במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת עומד על כ- 2,070 משרות בתשע"ה. בשנים תשע"א-תשע"ד¹⁴, נקלטו במכללות המתוקצבות ע"י ות"ת כ-520 משרות סגל אקדמי בכיר.

סה"כ משרות ושווה ערך משרות של הסגל האקדמי הזוטר והמורים מן החוץ עומד על 2,213 משרות.

25. חלקן של הנשים מבין הסטודנטים עמד בתשע"ה על כ-58%, לאחר עלייה משמעותית בהשתתפותן בלימודים אקדמיים במהלך העשורים שחלפו. הנשים מהוות כיום רוב בכל אחד מהתארים: בתואר הראשון – 57%, בתואר השני – 61% ובתואר השלישי – 53%. ההתייצבות בחלקן של הנשים בקרב הלומדים לתואר ראשון בשנים האחרונות נובעת בין היתר מהמשך הגידול של המכללות המלמדות את מקצועות ההנדסה והטכנולוגיה בהן אחוז הנשים הוא נמוך יותר, ומהגידול של המכללות האקדמיות לחינוך בהן אחוז הנשים הוא הגבוה ביותר. אחוז הנשים מתוך כלל הלומדים לתואר ראשון במכללות האקדמיות עמד על כ-53% בתשע"ה ובמכללות אקדמיות לחינוך עמד חלקן על 80%.

¹³ על פי דיווחי המוסדות בבדיקה מיוחדת להערכת יישום התכנית הרב-שנתית
¹⁴ כנ" כמו הערה מספר 14

גידול מרשים על פני השנים חל גם בהשתתפותן של נשים בלימודים לתארים מתקדמים. בשנת תש"ן חצה שיעורן של הנשים בקרב הלומדים לתואר שני את ה-50% ובתשע"ה הגיע, כאמור, שיעורן ל-61%. שיעור הנשים בקרב הסטודנטים לתואר שלישי חצה לראשונה את ה-50% בסוף שנות התשעים והתייצב בשנים האחרונות על כ-53%.

בד בבד עם העלייה בהשתלבות הנשים בלימודים אקדמיים חלו שינויים גם בתחומי הלימוד שאליהם הן פונות. בתחומים: עסקים ומדעי הניהול, משפטים, רפואה והנדסה ואדריכלות חלו עליות בהשתתפותן של הנשים בכלל הלומדים בתחומים אלו בשני העשורים האחרונים. שיעור הנשים שלמדו תואר ראשון במנהל עסקים עלה מכ-32% בתש"ן לכ-55% בתשע"ה ובלומדי הנדסה ואדריכלות עלה חלקן מכ-16% בתש"ן לכ-28% בתשע"ה. לעומת זאת, עם הירידה במספר הפונים למדעי הרוח, ירד גם חלקן של הנשים הלומדות תואר ראשון בתחום זה מכ-70% בתש"ס לכ-64% בתשע"ה. גם בתואר השלישי עלה שיעור הנשים במרבית תחומי הלימוד, אך גם כאן עיקר העלייה נרשמה במהלך שנות התשעים. במשפטים לדוגמא, גדל שיעור הנשים לתואר שלישי מכ-27% בתש"ן ל-55% בתשע"ה, ובהנדסה ואדריכלות עלה חלקן מ-17% ל-32% באותה תקופה.

במקביל לגידול בהשתתפותן של הנשים בקרב הסטודנטים, ות"ת פועלת להגדלת ייצוגן של הנשים בקרב הסגל האקדמי במוסדות להשכלה גבוהה. לשם כך, הוקם בפברואר 2011 צוות בראשות פרופ' רבקה כרמי ("ועדת כרמי"), אשר המליץ על כיווני פעולה בנושא. אחריו, בשנת 2013 הוקמה ועדה משותפת למ"ג, וות"ת ומשרד המדע הטכנולוגיה והחלל בראשות פרופ' רות ארנון, נשיאת האקדמיה הישראלית הלאומית למדעים. כצעד ראשון החליטה הוועדה לבחון שלושה נושאי יסוד: הכוונת נשים בתארים מתקדמים למחקר באקדמיה, גיוס נשים כסגל חדש, קידום נשים בסגל האקדמי והגשה וזכייה בקרנות מחקר. הוועדה גיבשה המלצות אשר מנוסחות בדוח הוועדה, שהוגש למ"ג, ות"ת ולמשרד המדע הטכנולוגיה והחלל ביולי 2015¹⁵. על סמך המלצות אלו, אימצו מ"ג וות"ת שורה של החלטות והמלצות לקידום הנושא, ביניהן, החלטות המקדמות פומביות של נתונים מגדריים, החלטות והמלצות המעדכנות את נהלי הקידום במוסדות להשכלה גבוהה, השתתפות בתקצוב פרויקטים רוחביים לקידום נשים והכפלה הדרגתית של מספר המלגות בתכנית המלגות לבתר דוקטורנטיות מצטיינות. על מנת לעודד מסלול לימודים הן איכותי והן גמיש, הכירה ות"ת גם במסלולי בתר-דוקטורט משולבים (בארץ ובחור"ל) לקבלת המלגה.

26. בשני העשורים האחרונים עלה אחוז הסטודנטים הערבים מבין הלומדים לקראת תואר ראשון¹⁶. הגידול המשמעותי חל בשנות התשעים ושיעורם עלה מ-7% בתשנ"ו ל-10% בתש"ס. מתש"ס החלה האטה משמעותית בגידול ושיעורם הגיע לכ-11%. החל מתשע"א החל גידול באחוז הסטודנטים שהגיע ל-14.1% בתשע"ה. הגידול בהשתתפותה של האוכלוסייה הערבית התרחש בכל מערכת ההשכלה הגבוהה. באוניברסיטאות עלה שיעור הסטודנטים הערבים בתואר הראשון מ-9.0% בתש"ס ל-16.5% בתשע"ה, במכללות האקדמיות נע חלקם של הסטודנטים הערבים בקרב הלומדים בהן בעשור הקודם סביב ממוצע של 5.5%, ובעשור הנוכחי החל לעלות והגיע בתשע"ה ל-9.8%, ובמכללות האקדמיות לחינוך עלה שיעורם מ-21% בתש"ס ל-24.1% בתשע"ה. העלייה בשיעור ההשתתפות של הסטודנטים הערבים נבעה בעיקר מפתיחתם של המסלולים האקדמיים באחריות אוניברסיטאית ושל המכללות

¹⁵ פירוט נוסף על החלטות מלגות וכן עותק הדוח באתר המ"ג http://che.org.il/?page_id=34334

האקדמיות לחינוך באזורי הפריפריה, בהם מרוכזת האוכלוסייה הערבית, אשר הגבירו את נגישותה להשכלה הגבוהה.

בהקשר זה חשוב לציין את העלייה המשמעותית שחלה בהשתתפותן של הנשים הערביות בלימודים באוניברסיטאות; אם בתחילת שנות ה-90 היו הנשים הערביות רק כ-40% מבין הסטודנטים הערבים שלמדו לקראת תואר ראשון באוניברסיטאות, הרי שבתשע"ה היה חלקן בקרב הלומדים 66%, לעומת כ-55% בקרב האוכלוסייה היהודית. התפתחות חשובה זו קשורה אף היא ללימודים המתקיימים במכללות באחריות אוניברסיטאית שאפשרו לסטודנטיות הערביות ללמוד בקרבת מקום מגוריהן מבלי להתרחק מהמסגרות המשפחתיות והחברתיות שלהן.

לאחר תקופה ממושכת של קיפאון, מסתמן בשנים האחרונות אף גידול בשיעורם של הסטודנטים הערבים מבין הלומדים לתארים מתקדמים באוניברסיטאות – גידול אשר התאפשר הודות להגברת השתתפותה של האוכלוסייה הערבית בלימודי התואר הראשון בעשור שחלף. שיעור הסטודנטים הערבים מכלל הלומדים לתואר שני במוסדות להשכלה גבוהה עמד על 10.1% בתשע"ה. שיעור זה יותר שהוכפל באוניברסיטאות מ-3.6% במהלך שנות התשעים ל-8.8% בתשע"ה. בהתאם עלה גם שיעור הסטודנטים הערבים מתוך הלומדים לקראת תואר שלישי, מכ-3.5% בתחילת העשור ל-5.7% בתשע"ה. במכללות האקדמיות עמד שיעור הסטודנטים הערבים מתוך הלומדים לתואר שני על 8.1% בתשע"ה לעומת 3.8% בתחילת העשור, ובמכללות האקדמיות לחינוך על 24% בתשע"ה, לעומת 25.8% בתשע"ד.

במסגרת התכנית הרב שנתית נקבע יעד להרחבת הנגישות של מערכת ההשכלה הגבוהה לחברה הערבית, ובמסגרת זו גובשה תכנית הוליסטית אשר מטפלת במכלול החסמים, שנמצאו לאורכו של הרצף – מבית הספר התיכון ועד לתארים מתקדמים או השתלבות בשוק העבודה. התכנית מיושמת בהדרגה החל מתשע"ג. את התכנית מלווה ועדת היגוי אשר בראשה עומד פרופ' פייסל עזאיזה, סגן יו"ר ות"ת¹⁷.

27. חרדים בהשכלה הגבוהה

מלי"ג וות"ת מקדישות מאמצים ומשאבים רבים על מנת להנגיש את ההשכלה האקדמית לאוכלוסייה החרדית ולשלב בתעסוקה ובחברה בישראל. מאמצים אלו נשענים על שלושה עקרונות מנחים: הראשון, הכרה במאפיינים הייחודיים של האוכלוסייה החרדית, השני, שילובם באקדמיה של חרדים החפצים בכך, תוך כיבוד אורח חייהם, ומתן מענה הולם לצרכיהם ולשאיפותיהם, והשלישי, הכרה במגוון הרב הקיים במגזר החרדי, ועל כן הצעת מגוון פתרונות.

בהתאם לעקרונות אלו, הוקמו במהלך השנתיים האחרונות, לצד הפלטפורמות הקיימות, עשר מסגרות אקדמיות ייעודיות לאוכלוסייה החרדית (מח"רים), בפריסה ארצית ובמגוון רחב של תחומי לימוד, הפועלות באחריות מלאה של המוסדות המוכרים להשכלה גבוהה.

סך כל הסטודנטים החרדים שלמדו במוסדות להשכלה גבוהה בתשע"ה עמד על כ-11,000 סטודנטים, מהם כ-3,400 למדו במסגרת הפלטפורמות והמח"רים המתוקצבות ע"י ות"ת, וכ-2,500 למדו במסגרת המוסדות החוץ תקציביים. יתר הסטודנטים החרדים למדו במכללות אקדמיות לחינוך המרחיבות גם הן את פעילותן לציבור החרדי, באוניברסיטה הפתוחה ובקמפוסים הרגילים של המוסדות להשכלה גבוהה.

¹⁶ האוכלוסייה הערבית כוללת מוסלמים, נוצרים ערבים ודרוזים.
¹⁷ פירוט ניתן למצוא באתר המלי"ג http://che.org.il/?page_id=23126

כמהלך משלים להקמת המח"רים הקימה ות"ת את תכנית המלגות וההלוואות לסטודנטים חרדים בהשכלה הגבוהה. עפ"י התכנית כל סטודנט חרדי הלומד לתואר אקדמי בכל סוג מוסד העומד בקריטריונים סוציו-אקונומיים מסוימים, יוכל לקבל הלוואה לשכר הלימוד. לאחר קבלת הזכאות לתואר, תהפוך חלק מההלוואה למלגה. גובה המלגה יהיה בהתאם לתחום הלימודים: 70% מההלוואה למי שלמד תחומים יישומיים ונדרשים במשק ו-40% למי שלמד את יתר התחומים.

28. תהליך מעבר המכללות האקדמיות לחינוך לאחריות תכנון ותקצוב ות"ת

בסוף שנת 2011 נחתם מזכר הבנות בין משרד החינוך לוות"ת בנוגע למעבר הדרגתי של מכללות אקדמיות לחינוך לאחריות ות"ת בכפוף לעמידה במספר תנאי סף שנקבעו (איתנות פיננסית, זכויות קנייניות בקרקע, גודל מוסד, התאמת התקנונים והגופים המנהלים להנחיות מל"ג/ות"ת וכו'). זאת במסגרת מעבר עצמאי או במסגרת מיזוג עם מוסד אקדמי אחר. הסכם זה נחתם בין היתר לאור קשיי ההתנהלות של המכללות תחת משרד החינוך ולאור המלצותיהן של מספר ועדות שהוקמו לבחון את איכות מכללות אלה והכשרת המורים בישראל¹⁸.

המעבר לוות"ת יאפשר לכלול את מערכת ההכשרה להוראה בתוך מערכת ההשכלה הגבוהה ותחת אחריות הגופים המקובלים ובכך להעלות את מעמד הפרופסיה. כמו כן, המעבר יאפשר התאמה למערכת האקדמית המקובלת בוות"ת בנושאים שונים, כגון: עצמאות אקדמית וניהולית במוסדות, פיתוח תחומים תומכי חינוך, עדכון מודל ההוראה לסטנדרטים האקדמיים המקובלים, פעילות במסגרת רב-שנתית תקציבית ואקדמית ועוד.

בשנה"ל תשע"ג, הועברה המכללה לחינוך אחוה לאחריות ות"ת דרך מיזוגה עם המכללה האקדמית הכללית אשר הייתה באחריות ות"ת.

ביום ה-11.2.15 נחתם הסכם בין משרד החינוך לוות"ת להעברת מכללות סמינר הקיבוצים ובית-ברל לאחריות ות"ת, הכולל הסדרת העברת המשאבים ממשרד החינוך לוות"ת וחלוקת האחריות עם משרד החינוך לגבי תחומי אחריותו בפעילות המכללות.

בנוסף, הוסדר מנגנון לתיאום בין משרד החינוך לוות"ת אשר יבטיח שיתוף פעולה בין שני הגופים בכדי להתאים, לווסת ולנתב את מתכונת ההכשרה והיקפה לפי צרכי המערכת.

הוכן ע"י חוה קליין, ילנה קרול ומיכל אופיר - אגף תכנון, ות"ת

¹⁸ ועדות בן-פרץ (2001), אריאב-כץ (2004), תומר (2004), דברת (2005), אריאב (2006)